

ЖАМИЯТ ҲАЁТИНИ БАҲАРҚАРОП ТАРАҚҚИЁТИДА ДИН ОМИЛИНИНГ ТАЪСИРИ

Ашурова Сарвиноз Ураловна

Alfraganus университети Ижтимоий фанлар кафедраси

PhD катта ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада диннинг жамият ҳаётидаги урни, функциялари, жамиятга таъсир механизмлари баён қилинган. Жамият баҳарқарорлигини таъминлаш учун амалга оширилиши лозим бўлган тақдирлар билдирилган.

***Калим сўзлар:** дин, функция, роль, таррақиёт, диний хусусиятлар, эътиқод, сизиниш, диний тарбия, ахлоқий қадриятлар, жамият баҳарқарорлиги.*

АННОТАЦИЯ

В статье описывается роль религии в жизни общества, ее функции, ее влияние на общество. Были выдвинуты предложения по обеспечению стабильности общества.

***Ключевые слова:** религия, функция, развитие, религиозные особенности, вера, поклонение, религиозное воспитание, моральные ценности, стабильность общества.*

ABSTRACT

The article describes the role of religion in the life of society, its functions, and its impact on society. Proposals were put forward to ensure the stability of the society.

***Keywords:** religion, function, development, religious characteristics, faith, worship, religious education, moral values, stability of society.*

КИРИШ

Дин, кўпгина луғат ва энциклопедияларда таъкидланганидек, ижтимоий онг шакли, инсоният ҳаётидаги ижтимоий ҳодисадир. У диндорнинг ички интилишлари ва кечинмалари билан боғлиқ. Дин тараққиётининг ҳар бир босқичида инсоният тарихининг ажралмас таркибий қисми бўлиб келган. Диннинг жамият ҳаётидаги ўрнини тушуниш учун унинг моҳиятини, жамиятдаги вазифалари ва ролини диққат билан таҳлил қилиш ва тушуниш керак.

Дин функцияларни бажариш билан бир қаторда жамиятда маълум роль ижро этади. "Функция" ва "роль" тушунчалари бир-бирига боғлиқ бўлсада бир хил эмас. Функция-диннинг фаолият йўллари, роль эса умумий натижа, вазифаларини бажариш оқибатидир. Диннинг бир нечта функциялари мавжуд:

дунё қараш, компенсатор, коммуникатив, тартибга солувчи, интеграцион-дезинтеграцион, маданий-узатувчи, конуний-ноқонуний.

Дин дунёқараш функцияси инсон, жамият ва табиатга нисбатан муайян турдаги қарашларнинг мавжудлиги туфайли амалга ошади. Инсон мавжудлигининг барча саволларига тўлиқ жавоб берадиган билим соҳаси йўқ; ҳар бир фан ўз тадқиқот доирасига эга. Динда эса ҳатто архаик шаклда ҳам, барча саволларга жавоб бериш тизими мавжуд. Муаммо шундаки, бу жавоблар қанчалик тўғри эмаслигида эмас, балки фандан фарқли ўлароқ, жавоблар борлигида.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Дин кишиларнинг чекланиши, қарама-қаршилиги ва кучсизлигини-онг жиҳатидан ҳам, мавжудлик шароитларини ўзгартириш нуқтаи назаридан ҳам ташкил қилиб, компенсатор функцияни бажаради. Ҳақиқий зулм руҳдаги эркинлик билан енгилашади; ижтимоий тенгсизлик, гуноҳда, азоб-уқубатда тенгликка айланади; ажралиш ва изоляция жамиятдаги қардошлик билан алмаштирилади; шахсларнинг шахссиз ва бефарқ жамоати Худо ва бошқа диндорлар мулоқоти билан алмаштирилади. Бундай компенсациянинг психологик оқибати ҳаёлий тарзда юз берса ҳам, стрессдан кутилиш, покланиш, роҳатланишни келтириб чиқаради.

Реал мулоқотни таъминловчи дин коммуникатив вазифани бажаради. Мулоқот ҳам диний, ҳам нодиний тартибда амалга ошади. Ахборот алмашуви, белгиланган қоидаларга мувофиқ диндор бошқа одамлар билан маълум муҳитга кириш жараёнини осонлаштирадиган, алоқа қилиш имкониятини қўлга киритади. Деярли барча динларда қабул қилинган диндорлар ўртасидаги мулоқотга қўйиладиган талаблар, ўзаро таъсир муҳитини гуманистик мазмун, дўстлик ва ҳурмат руҳи билан тўлдиришга ёрдам беради.

Диннинг тартибга солиш функцияси муайян ғоялар, қадриятлар, муносабатлар, стереотиплар, фикрлар, анъаналар, урф-одатлар ва шахслар, гуруҳлар ва жамоаларнинг фаолияти, онги ва хулқ-атворини назорат қилувчи муассасалар ёрдамида амалга оширилади. Айниқса диний ахлоқ ва ҳуқуқ тизими муҳимдир. Ҳар бир дин ахлоқий эътиқодларнинг бажарилиши устидан ўз назорат тизимида эга.

Диннинг интеграцион-дезинтеграцион функцияси диннинг бир томондан диний гуруҳларни бирлаштириши, иккинчи томондан эса — уларни ажратишида намоён бўлади. Интеграция кўпроқ ягона дин тан олинган чегаралар доирасида амалга оширилади. Агар жамиятда турли ва қарама-қарши конфессиялар мавжуд бўлса, унда дин парчаланувчи вазифани бажаради.

Баъзан бу ҳозирги дин пешволарининг истакларига қарши ҳам юз бериши мумкин, чунки диний конфессияга қарши чиқишнинг аввалги тажрибаси доимо амалдаги сиёсат мақсадларида ишлатилиши мумкин.

Маданиятнинг ажралмас қисми бўлган дин маданий-узатувчичанлик вазифасини бажаради. Айниқса, инсоният тараққиётининг дастлабки босқичларида вайронкор урушлар бўлган даврларда дин маданиятнинг муайян қатламлари — ёзув, босма, рассомлик, муסיқа, меъморчиликнинг ривожланиши ва сақланиб қолишига ёрдам берди.

Конуний-ноқонуний функция маълум жамоат тартиблар, институтлар (давлат, сиёсий, ҳуқуқий ва ҳ.к.) нинг қонунийлаштиришини англатади, ёки, аксинча, уларнинг ноқонунийлигини тасдиқлашдан иборат. Узоқ вақт давомида черков томонидан подшоларнинг тахтга уттиришининг муқаддаслиги давлат ҳокимиятининг қонунийлигининг ажралмас хусусияти ҳисобланган. Ҳозирда ҳам айрим мамлакатлар президентлари ваколатини олгач, бу мамлакат учун етакчи дин бўлган муқаддас китобда қасамёд қабул қиладилар. Суд муҳокамасида ҳам, муқаддас китобда сўзларнинг ҳаққонийлигини тасдиқловчи қасамёд қабул қилиш одати ҳам сақланиб қолган. Дин ҳукуматни қонунийлигидан маҳрум қилиши ҳам, жамиятни ҳокимиятни ағдаришга мажбур қилиши ҳам мумкин.

Барча (дунё) динларга мос хусусиятлар:

1. Жамиятда барқарорликни сақлаш - тўлиқ функционал давлат аппарати сифатида

2. Мафкуравий-жамиятдаги синфий зиддиятларни асослаш ва ижтимоий барқарорликни сақлаш. Ҳақиқатдан олиб қочиш, ҳаёт давомидаги қийинчиликлари учун ўлимдан кейинги рағбат олиши тўғрисида ваъда.

3. Ҳимоявий-дин софлигини назорат қилиш, диний гуруҳ ичида бидъатни бостириш. Бошқа динларнинг жамиятга кириб келишининг олдини олиш, диннинг ассимиляциясига йўл қўймаслик. Ва бунинг натижасида-жамиятнинг мувозанатсизлиги.

4. Ҳозирги замон шароитида дин иқтисодий муносабатларга ва жамиятнинг бошқа соҳаларига катта таъсир кўрсатсада, диннинг ролини дастлабки ва белгиловчи деб бўлмайди. Диний омил диндорлар, гуруҳлар ва ташкилотлар фаолияти орқали иқтисодиётга, сиёсатга, миллатлараро муносабатларга, оилага ва маданиятга таъсир этиб, муайян қарашларга санкция беради.

Аммо жамият ҳаётининг барча соҳаларида диндорларнинг қарашлари ва фаолияти иқтисодий, сиёсий ва маданий тараққиётнинг объектив омилларига

тескари таъсир кўрсатади. Диний муносабатларнинг бошқа ижтимоий муносабатларга "устма-уст қўйилиш" ҳолати мавжуд.

Дин эътиқод, сиғиниш, ташкилотчилик, этика ва муносабат қоидаларида ўзига хос хусусиятларига кўра жамиятга таъсир этиб, ўз аксини топади. Шунингдек, дин бир вақтда онглилик даражаларига эга, сиғиниш муносабатлари ва фаолияти, диний ва диний бўлмаган соҳаларга йўналтирувчи ташкилотларни ўз ичига олган тизимли таълимдир.

“Дарҳақиқат, дин зиддиятли, синфий келишмовчиликлар ҳолатида яшаётган жамиятнинг мавжудлигини қўллаб-қувватлайди ва бундай ҳолатнинг ўзгаришига, синфсиз жамиятга ўтишига тўсқинлик қилади.”¹

Ҳозирги вақтда умуминсоний ва диний идеаллар ва ахлоқий нормалар бири-бирига мос келиши тўғрисида фикрлар кенг тарқалган. Бу фикр бир қатор омилларни ҳисобга олмайди.

Биринчидан, дин, туридан қатъи назар барча жамиятлар учун универсал бўлган муносабатларни акс эттиради;

иккинчидан, дин жамиятнинг бир турига хос бўлган. муносабатларни акс эттиради (бу ерда бир хиллик йўқолади);

учинчидан, дин синкретик жамиятлардаги муносабатларни акс эттиради;

тўртинчидан, дин турли синфлар, гуруҳлар, синфларнинг мавжудлик шартларини акс эттиради ва турли маданиятларни ифодалайди.

Хуш мамлакатимизда диний анъаналарни қайта тикланиш жараёни нималарда ўз аксини топди? Назаримизда бу куйидагиларга омилларга боғлиқ:

- Ўзини мусулмон деб хис қиладиган инсонлар сонининг ошиши;
- Хожга борувчилар сонининг купайиб бориши;
- Диний байрамларнинг дам олиш кунлари сифатида қабул қилиниши;
- Марказий Осиё дин мутаффакирларининг байрам саналарини давлат миқёсида нишонланиши;
- Ислом мамлакатлари ва ташкилотлари билан халқаро муносабатларнинг кенгайиши;
- Диний адабиётларнинг пайдо бўлиши.

ХУЛОСА

Хулоса қиладиган бўлсак ҳозирги жамиятимиз муаммоси инсоннинг қайси дунёқараш тизимини афзал кўриши эмас, балки мавжуд ижтимоий воқеликда ўз эътиқодларини қандай амалга оширишидир. Диндорлар ҳам, атеистлар ҳам

¹ В.И. Гараджа "Социальная религия". Стр. 102

адолатли жамият куриш учун биргаликда самарали меҳнат қилишлари мумкин.

Жамиятнинг самарали фаолият кўрсатиши ва яшаши унинг ҳаёт фаолиятининг узлуксизлиги ва барқарорлигини ҳамда аъзоларининг ижтимоий мақсадга мувофиқ хатти-ҳаракатларини назарда тутди. Бунга ижтимоий жараёнларга мукамал қараш, ижтимоий бўшлиқларни тўлдириш, одамларнинг умумий йўналтирилганлиги, шу билан инсоннинг "ички дунёси" нинг якуний интенсивлиги учун шароит яратиш мумкин бўлган тақиқлар, меъёрлар ва қадриятлар тизими орқали эришилади.

Бундай механизмлар ҳаётнинг ҳақиқий элементларидан мавжуд, аниқ фактлар ва далиллардан қурилиши мумкин бўлмаган шароитда ишончли регуляторлар ва қадриятлар ғайритабиий кучлар билан боғлиқлиги пайдо булади. Натижада дин ижтимоий организмнинг барқарорлиги ва яшовчанлигини оширади. Жамиятимизда одамлар абадий бўлган фундаментал муаммоларни ҳал қилиш зарурлигини ҳис қиладилар. Ушбу муаммолар ечими турли йўналишларда, жумладан, дин йўналишида ҳам бормоқда. Шундай экан, жамиятимизда диннинг келажаги бундай муаммоларни Худо ғоясига, ахлоқий қадриятлар ва нормаларнинг диний мотивациясига мурожаат қилишни талаб қилмайдиган йул, яъний дунёвий тарзда ҳал қилиш учун қанчалик тез орада шароит яратилишига боғлиқ.

Диний тарбия, жамият аъзоларинг дин нормаларига риоя қилиши - ижтимоий барқарорлик ва ривожланиш омилидир.

ҲОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР (REFERENCES)

1. Арх. Августин. Церковь и будущее России. 1996. № 6.
2. В. И. Гараджа. Социальная религия. Москва. 1996 г.
3. О. Ф. Лобазова. Религиоведение. 2005 г.
4. С. Макин. Спасительница веры и Отечества. 1996. № 11-12.
5. К. Маркс, Ф. Энгельс. Собрание сочинений. М. 1972 г.